

ליקוטי אמרים תניא

נס"ד

גליון ח' (פרשת וישלח תשפ"ז)

תניא ליקוטי אמרים פרק ב

דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא הוא וחכמתו א' וכמ"ש הרמב"ם שהוא המדע והוא היודע כו' ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו' כדכתיב החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם.

הגהה: והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילו' אך לא למעלה מהאצילו' וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי' חב"ד עד שמהות ובחי' חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

ביאור משולב

ב. הקב"ה הוא וחכמתו אחד

ברם לכאורה עדיין יש להבין, כי מכל האמור מוכח רק שהנשמה היא חלק מה'מוח העליון', היינו ממחשבתו וחכמתו של הקב"ה. אבל לא מוכח מכאן שהנשמה היא חלק אלוקה ממעל ממש, והיינו שנמשכה מהקב"ה עצמו.

ועל כך ממשיך לבאר:

דְּאִיהוּ - שהוא [- הקב"ה] - **חַכִּים** - חכם - **וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא** אבל לא בחכמה הידועה ומוכרת לנבראים. כי החכמה כמו שהיא אצל הנבראים, הרי האדם וחכמתו הם שני דברים, יש את האדם עצמו, ויש את כח החכמה שאינה האדם עצמו אלא היא חלק מכוחות הנפש שלו. ואילו אצל הקב"ה החכמה הוא סוג אחר לגמרי של חכמה שלא שייך כלל במושגי הנברא, **אֶלָּא הוּא וְחָכְמָתוֹ אֶחָד**, ומאחר שהאדם מבין כל דבר כפי מה שהדבר אצלו, לכן 'לא בחכמה ידיעא', שאין ביכולתו להבין מהו חכמתו של הקב"ה, השונה בתכלית מחכמתו של האדם.

ומכיון שהוא יתברך וחכמתו אחד, נמצא שנשמות ישראל שנמשכו מחכמתו יתברך נמשכו מהקב"ה עצמו, שהרי הוא אחד עם חכמתו.

וכעת יארך מעט ביסוד זה, שהקב"ה וחכמתו אחד:

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' יסודי התורה פ"ב ה"י) **שֶׁהוּא** ית' **הוּא הַמַּדָּע** – כוח הדעת וההכמה, **וְהוּא** עצמו גם **הַיּוֹדֵעַ כו'**.

והיינו, שכל השכלה בעולם שהאדם משכיל, הרי זה באמצעות הרכבה של שתי בחינות בנפש: ב. המדע, כוח הדעת שבאמצעותו האדם משכיל כל דבר חכמה, שאין האדם יודע השכלות וידיעות מעצם נפשו, אלא יש לו כוח השכל והדעת שבמוחו, שדרכו ובאמצעותו הוא מבין ומשיג ההשכלה. ב. היודע, והיינו נפש האדם המקבלת את כל ההשכלות והידיעות. ואצל הנבראים, שתי בחינות אלו הם דברים נפרדים כל אחד לעצמו, שכוח השכל אינו האדם עצמו אלא כוח מכוחות הנפש. ונמצא שכל פעולת השכלה באדם מורכבת מהאדם (היודע) ושכלו (המדע).

מה שאין כן הקב"ה, אינו משכיל על ידי בחינה נוספת שהיא השכל, כי הקב"ה הוא אחד הפשוט בלי שום הרכבה, אלא הקב"ה מצד עצמותו מה שהוא, בו בעצמו הוא משכיל.

וממשיך הרמב"ם לבאר עוד בהפלאת חכמתו וידיעתו יתברך: **וְדָבָר זֶה** שהוא יתברך הוא המדע והוא היודע כו', **אֵין בְּיכוֹלֶת הָאָדָם לְהָבִינוֹ עַל בּוּרְיוֹ** - על דיוקו ושלימותו **כו'**, **כְּדִכְתִיב** (איוב יא ז) **'הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא'**, בתמיה, וכי ביכולתך להשיג את חקרו וחכמתו של הקב"ה, **וּכְתִיב** (ישעיה נה ח) **כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְגו'**, שמחשבת ה' אינה כמחשבת הנבראים, כי אצל הנבראים מחשבתם ומדעם נפרדים מהנפש, מה שאין כן אצלו יתברך הוא וחכמתו אחד, הוא המדע והוא היודע.

וכיון שהוא המדע והוא היודע, א"כ מכיון שהנשמה היא חלק מהמדע [החכמה], הרי היא חלק מהיודע, 'חלק אלוקה ממעל ממש'.

דברי הרמב"ם נכונים בסוד התלבשות אור אין סוף באצילות לאחר הצמצום, אבל לא למעלה מהאצילות

הגהה:

ע"פ דברי הרמב"ם שהקב"ה הוא המדע והוא היודע, נראה בפשטות שהוא מגדיר את הקב"ה עצמו 'מדע', אלא שמדובר במדע מסוג אחר, שאין מדע הקב"ה כמדע שלנו, המורכב מכמה חלקים. אלא אצל הקב"ה הכל אחד, באופן שאין ביכולת האדם להבינו לאשורו.

אולם על דעה זו חלק המהר"ל בחריפות, וכתב שזה דבר בטל ומבוטל, מפני שחס ושלום לומר על הקב"ה גדר מדע ושכל. כי ענין השכל הוא גדר, ידיעת הדבר כמו שהוא. ואם נאמר שעצמותו שכל, הרי בזה גופא ניתן לו גדר. אבל באמת אין אֶל השם יתברך גדר כלל שיוגדר, ושאין לומר שהוא יתברך מתייחד בדבר, לומר עליו שהוא דבר מסוים. ולכן לא קראו חז"ל לו יתברך 'השכל' כרוך הוא, אלא 'הקדוש' כרוך הוא', שהוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות ואין לו גדר כלל.

אמנם אף על פי כן, אין לשלול דעת הרמב"ם, ועוד זאת מצינו **שֶׁהוֹדוּ לוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה**, שעל אף שחכמי הקבלה הרחיבו מאד על פישיטותו של הקב"ה, שהוא בלי שום גדר ותואר, בכל זאת גם הם הודו לכך שהוא יתברך וחכמתו אחד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** בְּספר 'פַּרְדֵּס רימונים' **מֵהָרַמָ"ק**, כלומר, שגם דעת הרמ"ק היא שניתן לומר עליו יתברך ש'הוא המדע והוא היודע', וכמו שיתבאר.

וְגַם לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, שביאר וחידש עוד יותר בפשיטותו של הקב"ה, שהקב"ה מרומם ונעלה לאין קץ מהכוחות 'חכמה' או 'בינה ודעת' כו'. ולפ"ז לכאורה ודאי שאי אפשר לומר 'הוא המדע והוא היודע', שהרי הוא יתברך נעלה ומרומם באין ערוך מכל ענין של כוחות. ככל זאת **יַצִּיבָא מִילְּתָא**, יציב ונכון הדבר, וניתן לומר ש'הוא וחכמתו אחד', ר'הוא המדע והוא היודע'.

והביאור בזה הוא, **בְּסוֹד הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים** [-הגבלות והעלמות] **רַבִּים**, עד שמתצמצם האור האין סוף [שהוא בלי גבול, בלי שום גדר ותואר] להתלבש **בִּכְלִים דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** שבעולם **דַּאֲצִילוּת**, שהכוחות [-הספירות] הללו שבעולם האצילות הם כוחות מוגדרים, חכמה בינה ודעת, אך מאידך הם 'כלים' המקבלים את אורו ית' האין סוף [כפי שנתצמצם בצמצומים רבים להתלבש בהם]. וכאשר אור אין סוף מתלבש בכלי החכמה, הרי זה באופן של התאחדות גמורה. ואזי ה'מדע' [-כוחות החכמה בינה ודעת] ו'היודע' [-אור אין סוף כ"ה המתלבש בהם] הם אחד ממש.

אולם כל זה הוא בהתלבשות האור בכלים בינה ודעת שבעולם האצילות, **אַךְ לֹא** ניתן לומר כן [שהוא היודע והוא המדע וכו'], באור אין סוף **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת**, שאינו בגדר דעת ומדע כלל חס ושלום.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא – מובדל - **רוֹמְמוּת אֵין קֵץ** גבול, **לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת וּבְחִינַת חָכְמָה בִּינָה דַּעַת, עַד** כדי כך **שֶׁמָּהוּת וּבְחִינַת חָכְמָה בִּינָה דַּעַת** [אפילו כמו שהן בעולם האצילות] **נֶחְשֶׁבֶת כְּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית** וגשמית **אֲצִלּוֹ יִתְבָּרַךְ**, וכשם שהקב"ה מרומם ומתנשא מעשייה גופנית וגשמית, כדיוק כך הוא מרומם ומנושא מחכמה בינה ודעת של עולם האצילות. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** (תהלים קד כד) **'כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ'**, שלכאורה היה לו לומר כולם בחכמה 'החכמת', שמתאים יותר בהמשך לתחילת לשון הכתוב 'כולם בחכמה', אלא הטעם שאמר כולם בחכמה 'עשית', משום שאצל הקב"ה אפילו בחינת חכמה נחשבת כעשיה גופנית וגשמית ממש, והתהתחמות וההשכלה כביכול נחשבות אצלו יתברך כ'עשיה'.

וממילא מובן שלא ניתן לומר על אין סוף כפי שהוא לעצמו [לפני הצמצומים רבים עד לחכמה שבעולם האצילות], שהוא וחכמתו אחד.

אך אחר הצמצומים הרבים נתלבש אור אין סוף בחכמה ובאופן ש'הוא המדע והוא היודע', ומבחינה זו נמשכו נשמות ישראל, ונמצא ששרשם באור אין סוף ב"ה שהוא היודע וכו', והם חלק אלוקה ממעל ממש.

ילקוט ביאורים

ייחוד הנשמה בה' רק בבחינת חכמה או בעצמותו ומהותו קודם שצמצם עצמו לבחינת חכמה

כך בכיכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו יתברך דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא הוא וחכמתו אחד וכמ"ש הרמב"ם שהוא המדע והוא היודע. הגהה. והודו לו חכמי הקבלה וכו' בסוד התלבשות אור אין סוף ברוך הוא על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילות. רבינו ממשיך כאן להוכיח ולבאר שהנפש האלוקית היא חלק אלוה ממעל ממש, ממאמר חז"ל 'ישראל עלו במחשבה', ומהכתוב בנים אתם לה' אלוקיכם, וכמו שהבן נמשך ממוח האב כך שמות ישראל נמשכו מבחינת חכמתו של הקב"ה.

וממשיך שאף שהחמשכה היא מבחי' חכמה ['עלו במחשבה', 'נמשכה ממחשבתו וחכמתו'] שהיא רק כח פרטי של הנפש ולא עצם הנפש, וכמשל הרי הבן שנמשך ממח האב, הרי אין הפירוש שנמשך מבחינת חכמתו של האב, אלא שנמשך מפנימיות נפשו של האב, שכולל ממילא כל התכונות והחושים והכשרונות, [ובכללם חכמת האב] ואם כן הרי לכאורה אין המשל [מבן, שנמשך ממהות נפשו של האב] דומה לנמשל [נשמות ישראל, שנמשכו מבחינת חכמה], על כן ממשיך, שאין חכמתו יתברך כחכמתינו אלא הוא וחכמתו אחד [כמו שכתב הרמב"ם, ומוסיף בהגהה שגם לפי הרמ"ק והאריז"ל הדברים נכונים במדריגות שלאחר הצמצום] והיינו שלא כמו באדם הגשמי שאצלו הם ב' ענינים, האדם עצמו הוא ענין אחד, וחכמתו ענין אחר. אבל אצל הקב"ה מצד אחדותו 'שהוא יתברך אחדות פשוטה בלי שום הרכבה' הרי הוא וחכמתו אחד, ואם כן כשנאמר בכתובים ובדברי חז"ל שנשמות ישראל מקורם בחכמתו של הקב"ה, יוצא שמקורם הוא אצל הקב"ה עצמו.